

Skipulagsstofnun  
Laugavegi 166  
105 Reykjavík

29. ágúst 2016

**EFNI:** Athugasemdir Landverndar við frummatsskýrslu vegna Hvalárvirkjunar í Ófeigsfirði, Árneshreppi.

Skipulagsstofnun auglýsti hinn 4. júlí sl. til kynningar frummatsskýrslu Vesturverks, unna af Verkís, vegna Hvalárvirkjunar í Ófeigsfirði, Árneshreppi á Ströndum, með athugasemdafrest til 29. ágúst. Umfjöllun og athugasemdir Landverndar fara hér á eftir.

### **Inngangur og meginábendingar**

Fyrirhugaðar framkvæmdir við Hvalárvirkjun eru geysi umfangsmiklar og hafa víðtæk áhrif á marga þætti ósnortinnar náttúru og eyðibygga á austanverðum Vestfjörðum, eins og 150 bls. frummatsskýrsla Verkís ber með sér. Eftir rýni skýrslunnar er það megin niðurstaða Landverndar að framkvæmdin, eins og henni er lýst, hafi í för með sér óásættanleg og óréttlætanleg umhverfisáhrif miðað við meintan ávinning virkjunar.

Sú frummatsskýrsla sem hér er til umfjöllunar virðist í meginatriðum vera ítarleg og samviskusamlega unnin. Þó telur Landvernd að í nokkrum tilvikum beri að túlka neikvæð áhrif framkvæmda á tiltekna umhverfisþætti alvarlegri en gert er eða að jákvæð áhrif séu ofmetin.

Landvernd telur það verklag, að framkvæmdaraðili ákveði sjálfur hver vinnur matskýrslu og, ýmist geri hana sjálfur eða kaupi vinnu af verkfræðistofu eða öðru fyrirtæki, afar óheppilegt. Af því kann að leiða að matskýrslur hafi hlutlæga slagsíðu sem hygllir framkvæmdinni á kostnað umhverfisáhrifa. Hætta á þessu er væntanlega mest í tilvikum mjög stórra framkvæmda þar sem verkfræðistofurnar sem vinna matskýrslurnar fá gjarnan hönnun verksins þegar framkvæmdaleyfi er í höfn. Þar eru því gífurlegir hagsmunir í húfi fyrir viðkomandi fyrirtæki.

Landvernd leggur eindregið til að þessu fyrirkomulagi verði breytt í nýjum/endurskoðuðum lögum um MÁÚ. Þá eru a.m.k. tvær leiðir færar 1) að Skipulagsstofnun tilnefni, á grunni gefinna verklagsreglna eða einhverskonar samkeppni, óháðan aðila til að vinna umhverfismatið eða 2) að umhverfismatið verði falið sérstakri stofnun sem sett verður á fót í því skyni.

Í þessari umsögn hefur Landvernd lagt megináherslu á að rýna áhrif fyrirhugaðar Hvalárvirkjunar á vatnafar, líf í vötnum, ásýnd lands og landslag, samfélag og ferðamennsku.

### **Aðdragandi**

Hvalárvirkjun var skipað í orkunýtingarflokk 2. áfanga rammaáætlunar á grunni verðmæta- og áhrifaeinkunna undir meðallagi, mikilvægis vegna flutningsöryggis raforku og sem eini metni (þá) orkukostur Vestfjarðakjálkans. Landvernd telur að sú ákvörðun hafi verið illa grunduð og að umhverfisáhrif virkjunarinnar séu miklu mun meiri en birtist í röðun virkjunarkosta 2. áfanga. Þá sem nú lá fyrir að virkjunin væri afar óhagkvæm og óarðbær, einkum vegna mikils kostnaðar við tengingu hennar við landsnetið og er ekki ólíklegt að það hafi haft áhrif á mat faghópa. Nú liggur aftur á móti fyrir yfirlýsing iðnaðarráðherra um mögulegan ríkisstyrk (hugsanlega brot á EES samningi) til framkvæmdarinnar á formi tengivirkis í botni Ísafjarðardjúps<sup>1</sup> og því verður Hvalárvirkjun skyndilega arðbær kostur fyrir einkaaðila að ráðast í.

### Verklýsing

Fyrirhuguð virkjun tekur til þriggja vatnsfalla með upptök á Ófeigsfjarðarheiði, Rjúkanda, Hvalár og Eyvindarfjarðarár, en heiðin er skilgreind sem óbyggt víðerni. Tilhögun virkjunarinnar er þannig lýst að ánni Rjúkanda, sem er syðst á heiðinni verður veitt yfir í Vatnalautarvötn (sem verða Vatnalautarlón) á vatnasviði Hvalár. Þaðan er vatni veitt í miðlægt Hvalárlón í vatnsstæðum Efra- og Neðra Hvalárvatns. Í Hvalárlón er ennfremur fyrirhugað að veita vatni af norðanverðri Ófeigsfjarðarheiði af vatnasviði Eyvindarfjarðarár um miðlun í Neðra-Eyvindarfjarðarvatni (sem verður Eyvindarfjarðarlón). Frá Hvalárlóni er svo öllu þessu vatni veitt að stöðvarhúsi neðanjarðar í Ófeigsfirði með frárennsli í ós Hvalár. Rjúkandi og Hvalá sameinast í Ófeigsfirði en Eyvindarfjarðará rennur í samnefndan fjörð. Báðir firðir eru komnir í eyði, þótt sumardvöl sé enn í Ófeigsfirði.

Stærð þeirrar virkjunarhugmyndar sem flokkuð var í orkunýtingarflokk í 2. áfanga rammaáætlunar var metin allt að 37 MW. Stærð fyrirhugaðrar virkjunar er hins vegar metin allt að 55 MW. Í frummatsskýrslunni kemur fram (bls. 45) að aukið afl stafar af mun umfangsmeiri vatnsmiðlunum en gert var ráð fyrir í 2. áfanga rammaáætlunar. Aukin miðlun felst annars vegar í því að veita neðar úr Eyvindarfjarðará og gera miðlunarlón úr Neðra-Eyvindarfjarðarvatni og hins vegar með því að hækka meginstíflu í Hvalá og búa til inntakslón úr Neðra- og Efra-Hvalárvatni.

Umfang veituframkvæmda á Ófeigsfjarðarheiðinni er því mun meira en gert var ráð fyrir í 2. áfanga rammaáætlunar og matið þar byggðist á. Landvernd gerir verulega athugasemd við þetta verklag.

### Forsendur virkjunar

Markmið Hvalárvirkjunar skv. matsskýrslu (bls. 1) er "...er að virkja rennsli á Hvalár, Rjúkanda og Eyvindarfjarðarár til að framleiða orku til nota við uppbyggingu atvinnustarfsemi sem nýtir orku við framleiðslu." Aðeins síðar segir "Ekki er ljóst nú til hvaða atvinnustarfsemi orkan verður einkum seld".

Markmiðssetning getur vart orðið metnaðarlausri að mati Landverndar. Hér virðist eiga að

---

<sup>1</sup> <http://www.althingi.is/altext/raeda/145/rad20160301T142313.html>: Tilv. "Við getum nefnt virkjanir eins og Hvalárvirkjun í Ófeigsfirði sem hefur verið í nýtingarflokki rammaáætlunar í nokkur ár en hár tengikostnaður hefur valdið því að ekki hefur enn verið lagt út í frekari skoðun á þeim virkjunarkosti. Nú horfir til betri vegar með þau mál og ganga hugmyndir út á það að nýr tengipunktur, afhendingarstaður raforku við Landsnet, verði settur upp á Nauteyri við Ísafjarðardjúp. Við það myndast fjárhagslegar forsendur fyrir að fara út í Hvalárvirkjun og tvær minni virkjanir á heiðinni, Skúfnavatnavirkjun og Austurgilsvirkjun...."

fórna miklum náttúruverðmætum aðeins til að selja einhverjum orku sem hugsanlega vill kaupa hana. Þetta er óásættanlegt meginmarkmið með virkjun sem fórnar jafn miklu og raun ber vitni.

Síðar segir reyndar að markmið Vesturverks<sup>2</sup> með byggingu virkjunarinnar séu 1) stuðla að auknu öryggi raforkudreifingar á Vestfjörðum. “Virkjun Hvalár og tenging hennar við flutningskerfi Landsnets mun auðvelda hringtengingu raforku um Vestfirði..” (bls. 1). Síðar í matsskýrslunni (bls. 42) kemur þó fram að þetta sé einungis mögulegt/fjárhagslega hagkvæmt vegna fyrirætlana iðnaðarráðherra um ríkisaðstoð í formi tengipunkts við landsnetið nálægt Nauteyri við Ísafjarðardjúp (sjá neðanmálgrein 1 hér að framan). Þá á virkjunin að “bæta aðgengi að sveigjanlegu afli í landskerfinu og minnka líkur á aflskorti”, auk þess sem HS Orka hefur sjálf þörf fyrir aðgang að auknu sveigjanlegu afli fyrir sína viðskiptavinum (ekki skýrt frekar, bls. 1). Síðast en ekki síst er markmið framkvæmdanna að hafa jákvæð áhrif á bæði nærsamfélagið og landshlutann með auknum umsvifum, einkum á byggingartíma.

Við þetta er a.m.k. tvennt að athuga. Í fyrsta lagi kemur hvergi fram hve stóra virkjun, t.d. í MW talið, og umfangi raflagna þarf til að tryggja afhendingaröryrki raforku á Vestfjörðum. Þarf öll 55 megavöttin sem Hvalárvirkjun á að skila? Væri hægt að anna raforkuþörf og raforkuöryggi Vestfjarða með vindmyllum? Dugar e.t.v. mun minni virkjun, t.d. fyrirhuguð Skúfnavatnavirkjun (10 MW) og eða fyrirhuguð Austurgilsvirkjun (33 MW) sem mundu hlífa eyðifjörðunum að austanverðu og stórum hluta Ófeigsfjarðarheiðarinnar þar sem þá verður engin þörf fyrir línu yfir heiðina. Mætti minnka umfang Hvalárvirkjunar með því að sleppa veitu úr Eyvindarfjarðarlóni og þar með hlífa flúðunum í Eyvindarfjarðaá og e.t.v. Hvalárfossi líka með því að setja frárennslið aftur í Hvalá ofan fossins? Þessum spurningum er ekki svarað í frummatsskýrslunni. Á bls. 46 kemur þó fram að hið síðastnefnda sé alveg gerlegt en það minnki afl virkjunarinnar um 6% og þar með hagkvæmni hennar. Spurningin sem vaknar er hvort virkjunin verði við þá mögulegu mótvægisáðgerð bara aðeins minna hagkvæm eða hreinlega óarðbær? Ef hið fyrra er raunin má spyrja hvort forsvaranlegt sé fórna náttúruperlum af þessu tagi einungis fyrir hagnaðarvon?

Í öðru lagi má spyrja hvort nærsamfélagið – sem telur nú um 54 manns og gæti fækkað enn frekar ef fram fer sem horfir<sup>3</sup> – standi undir innspýtingu af þeirri stærðargráðu sem bygging þessarar virkjunar er: 350 ársverk áætluð á allt að þremur og hálfu ári en engin föst störf til langs tíma þar sem virkjuninni sjálfri verður fjarstýrt. Vissulega kallar þessi mannskapur á aukna tímabundna þjónustu en er víst að langtíma áhrifin verði *talsvert jákvæð* eins og Verkís hyggur eða er þetta hreinlega of stór biti fyrir svona lítið samfélag? Þetta þyrfti að skoða betur.

Að mati Landverndar er ólíðandi, miðað við svo hæpnar forsendur og í ljósi hinna gríðarlegu umhverfisáhrifa sem Hvalárvirkjun mun hafa, að ríkisvaldið hyggist ætla sér að liðka fyrir framkvæmdinni. Hver er raunveruleg þörf fyrir þessa virkjun og réttlætir hún fórnarkostnaðinn? Hvaða aðrar leiðir eru færar til að tryggja afhendingaröryggi raforku á

---

<sup>2</sup>Eigendur Vesturverks eru HS-Orka, Gunnar G. Magnússon vélátæknifræðingur, Valdimar Steinþórsson rekstrarfræðingur, og Hallvarður E. Aspelund arkitekt.

<sup>3</sup><http://www.ruv.is/frett/grunnskolanum-i-arneshreppi-lokad>

Vestfjörðum? Hver gætu þjóðhagsleg og staðbundin efnahagsleg áhrif til langs tíma orðið af því að friðlýsa allt þetta svæði til og með Hornstrandafriðlandi sem þjóðgarð/víðernissvæði?

Til að gæta sanngirni er rétt að geta fyrirhugaðara mótvægisáðgerða sem felast einkum í því að beina yfirfalli frekar á fossa og flúðir sem staðkunnugir meta mikilvægasta; fossinn Rjúkanda og flúðirnar í Eyvindarfjarðará. Þessar mótvægisáðgerðir eru þó algerlega ófullnægjandi að mati Landverndar og gera lítið sem ekkert til að bæta úr neikvæðum áhrifum virkjunarinnar.

### Hvað er í húfi?

Í þessum kafla leitast Landvernd við að rýna innihald matsskýrslunnar með tilliti til þeirra umhverfisþátta sem framkvæmdin hefur mest áhrif á að mati samtakanna: vatnafar, ásýnd lands – landslag og víðerni, samfélag og ferðamennsku.

Verðmæti óbyggðra víðerna og eyðibbyggða á borð við Ófeigsfjarðarheiði, Ófeigsfjörð, og Eyvindarfjörð, og í raun alls austanverðs Vestfjarðarkjálkans til og með Hornstrandafriðlandi, felast ekki síst í þeim áhrifum sem saga, fegurð og framandleiki eyðibbyggða og lítt eða ósnortinnar náttúru hafa á fólk í sífellt manngerðari heimi<sup>4</sup>. Þá er ekki bara átt við erlenda ferðamenn heldur ekki síður okkur Íslendinga sem eigum að fyllast stolti yfir því að eiga slík svæði eftir fyrir okkur og afkomendur okkar að njóta. Fá ef nokkur svæði á landinu skarta eyðibbyggðum og víðernum af sama umfangi og er að finna á austan- og norðanverðum Vestfjörðum.

Á þessu svæði hefur nútíminn með sinni vélvæddu umferð, raflinum, skurðum, skógrækt, og verksmiðjum (ef frá eru skildar rústir gamalla hvalstöðva) ýmist aldrei hafið innreið sína eða hörfað aftur inn í gamla tímann. Á þessu svæði er saga íslensks þjóðlífs og atvinnuhátta fyrri alda við hvert fót mál og þar fær náttúran að þróast eftir eigin höfði og birtast okkur eins og hún er, tær og ómenguð. Þarna væri auðveldlega hægt stofna stóran þjóðgarð eða friðlýst víðerni, sem spannaði svæðið allt frá Ingólfsfirði á Ströndum að austanverðu og a.m.k. frá Kaldalóni, ef ekki Langadalströnd allri, að vestanverðu til og með Hornstranda.

Í mati á áhrifum framkvæmdarinnar á tvo lykilumhverfisþætti, vatnafar og ásýnd lands/víðerni er að mati Landverndar gert minna úr áhrifunum en efni standa til. Það er fráleitt að inngrip í náttúru þessa svæðis af því tagi sem lýst er sé aðeins *talsvert*. Það er stórfellt (eða *verulegt* á fagmáli MÁU) og í raun óásættanlegt; vatnasvið svæðisins og ásýnd verða gjörbreytt eftir virkjun. Þetta þarf að viðurkenna hreint út.

Þá má geta þess að á þessu svæði hefur Óbyggðanefnd ekki úrskurðað um eignarhald lands, þ.e. greint milli þjóðlendna og einkalanda. Í frummatsskýrslu Verkís kemur þó fram að virkjanasvæði Hvalárvirkjunar sé að mestu í einkaeigu.

### Vatnafar

<sup>4</sup> Sjá t.d. rannsóknir dr. Guðbjargar R. Jóhannesdóttur um fegurð og áhrif ósnortinna landsvæða á sálarlíf fólks. Hér er tilvitnun úr hugleiðingu um fegurð í HA Riti um íslenska hönnun & arkitektúr, ágúst 2015: “Fegurð er þó mun dýpri en yfirborðsútlit; hún kemur innan frá, teygir sig út og skapar tengsl (eða gerir okkur meðvituð um þau). Í raun hefur fegurð – sem slík reynsla sem á þátt í að gera okkur mennsk og gegnir mikilvægu hlutverki hvað varðar lífsgæði okkar – yfirleitt ekki verið til umræðu í samfélaginu. Fegurð er gjarnan afgreidd (og jaðarsett aftur) sem persónuleg og afstæð og því sé ekkert meira hægt að segja um hana í samfélagi þar sem allt þarf að vera hlutlægt og mælanlegt til að það skipti máli”.

Eitt helsta aðdráttarafl og einkenni náttúru Ófeigsfjarðar og nágrennis eru hin miklu vatnsföll sem þar steypast til sjávar með tilheyrandi fossnið. Hvalárfoss í samnefndri á rétt ofan fjöruborðs í Ófeigsfirði er mikið náttúruvætti enda Hvalá vatnsmesta á Vestfjarða. Hvalá sameinast ánni Rjúkanda spölkorn fyrir ofan bæi í Ófeigsfirði en stór hluti vatnsins í Hvalá kemur úr þeirri á. Í Rjúkanda er samnefndur foss sem er sjaldséður nokkuð enda sést hann ekki nema gengið sé alveg að honum. Sama á við um fossinn Drynjanada í Hvalá. Hvalárfossarnir neðst í Hvalá eru mun þekktari enda sjást þeir langt að og göngubrúin yfir Hvalá er rétt ofan við fossana. Í næsta firði, Eyvindarfirði fellur Eyvindarfjarðará til sjávar í geysimiklum flúðum eða hávöðum rétt ofan sjávarmáls. Þar er brú fyrir göngumenn enda vatnsfallið illa vætt. Engin byggð er í hinum fagra en hrjóstruga Eyvindarfirði og því upplifun af komunni að fossunum mjög sterk. Áin kemur úr samnefndum vötnum hátt á fjöllum uppi og margir fossar og flúðir í henni á þeirri leið sem bera ekki nöfn og fáir eða engir hafa séð utan smalamanna fyrri alda.

Áform um Hvalárvirkjun munu gerbylta vatnafari á þessu landsvæði og ræna flesta fossa þess mikilfengleik sínum, fegurð og fossadyn, en fossar og næsta nágrenni þeirra njóta sérstakrar verndar samkvæmt náttúruverndarlögum nr. 60/2013 (61. grein). Vatnsmagn í þessum fossum og flúðum verður aðeins svipur hjá sjón eftir virkjun miðað við náttúrligt ástand, eða á bilinu 3–36% skv. frummatsskýrslu Verkís (Tafla 7.2, bls. 63) og eitthvað meiri á yfirfalli. Áhrif á þá verða því að teljast *verulega neikvæð* að mati Landverndar en Verkís telur áhrifin einungis vera *talsvert neikvæð*.

Á Ófeigsfjarðarheiðinni, ofan áðurnefndra fjarða, eru allmörg stöðuvötn sem ná þeim 1.000 m<sup>2</sup> stærðarmörkum sem skilgreind eru í náttúruverndarlögum til að njóta sérstakrar verndar (61. grein). Sjö þeirra verða eyðilögð og hverfa undir lón ef virkjun verður að veruleika. Þau eru: Syðra- og Nyrðra-Vatnalautarvatn, auk tveggja ónefndra vatna sem hverfa undir Vatnalautarlón, Efra og Neðra-Hvalárvatn sem hverfa undir Hvalárlón og Neðra-Eyvindarfjarðavatn sem hverfur undir Eyvindarfjarðalón.

Þar sem fyrirhugaðar virkjunarframkvæmdir stemma þrjár ósnortnar ár með þverám og lækjum að sama ósi og leggja undir sig sjö stöðuvötn sem njóta sérstakrar verndar, auk fjölmargra fossa, telur Landvernd einsýnt að meta verði áhrif framkvæmda á vatnafar svæðisins í heild sem *verulega neikvæð* meðan Verkís telur þau *talsvert neikvæð*.

### Ásýnd lands – víðerni

Sjálf Ófeigsfjarðarheiðin er hluti af stærsta samfellda óbyggða víðerni Vestfjarða, alls um 1635 km<sup>2</sup>, sem nær suður frá Steingrímsfjarðarheiði um Drangajökul, allt norður um Hornstrandafriðland. Veituframkvæmdir á Ófeigsfjarðarheiði munu að mati Verkís skerða þetta víðerni um 14% en 21% þegar línulögn/jarðstrengur yfir Ófeigsfjarðarheiði niður að Nauteyri á Langadalsströnd við Ísafjarðardjúp er tekin með í dæmið (bls. 99–100).

Prósentutölur eru í þessu tilviki villandi því virkjunarframkvæmdir ásamt línu/jarðstreng, sem er óhjákvæmilegur fylgifyrirkomur virkjunarinnar, munu brjóta ofangreint víðerni upp í tvo misstóra hluta. Syðri hlutinn sem eftir verður er það lítil (stærð ekki gefin upp í skýrslu en gæti verið um 300 km<sup>2</sup>, sjá mynd 7.31, bls. 100) að hann nær vart máli sem óbyggt víðerni. Því má vel rökstyðja að virkjunarframkvæmdir skerði víðerni á austanverðum Vestfjörðum um allt að 40%. Hvort sem rætt er um 21% eða 40% skerðingu verður að mati Landverndar að meta áhrif virkjunar á ásýnd lands og landslag á þessu svæði sem *verulega neikvæð*, ekki

bara *talsvert neikvæð* eins og Verkís gerir.

### Samfélag/ferðamennska

Þótt framkvæmdasvæðið sé í Árneshreppi er talið líklegt að framkvæmdirnar dragi til sín vinnuafli og þjónustu af öllum Ströndum, en þar eru auk Árneshrepps, Kaldrananeshreppur og Strandabyggð. Íbúar á Ströndum voru 639 hinn 1. janúar sl. (bls. 134). Stærsti byggðakjarninn er á Hólmavík en þar býr ríflega helmingur íbúa svæðisins. Flest störf eru í sjávarútvegi og landbúnaði.

Um samfélagsáhrif var nokkuð fjallað fyrir í þessari umsögn (bls. 3). Þar var spurt hvort 350 ársverk á allt að þremur árum væru e.t.v. of stór biti fyrir 54 manna samfélag. Við það má bæta að samkvæmt matsskýrslunni ræðst það algerlega af atvinnuástandi þess tíma í hve miklum mæli heimamenn komi til með að leita í störf við framkvæmdir við virkjunina. Það fer væntanlega líka eftir tekjumöguleikum við virkjunarframkvæmdir versus hefðbundin sjávarútvegs- og landbúnaðarstörf. Í matsskýrslunni er viðurkennt að þennsluástand muni skapast á framkvæmdatíma en samt sem áður eru áhrif framkvæmdanna talin *nokkuð jákvæð* til skamms tíma vegna aukinna umsvifa og til langs tíma vegna aukinna tekna fyrir sveitarfélagið. Ekki er vitnað í nokkrar rannsóknir í þessum kafla skýrslunnar heldur stuðst við mat skýrsluhöfunda einvörðungu.

Landvernd hefur ekki forsendur til að meta áreiðanleka þessa mats, en telur að ekki sé forsvaranlegt að ráðast í svo stóra framkvæmd í svo fámennu byggðarlagi án ítarlegra samfélagsrannsókna.

Varðandi ferðamennsku kemur fram í matskýrslu (bls. 140) að sérstaða Vestfjarða sé m.a. hreinleiki, eyðibygðir, afskekkt, fámenni, rólegheit og kyrrð. Aðdráttarafl virkjunarsvæðisins er náttúran, fámenna landbúnaðarsamfélagið og sagan sem þar er að finna og gildi þess felst ekki síst í náttúruferðamennsku á mörkum Hornstrandafriðlands (bls 143-145). Viðmælandi nefnir að "...stóra aðdráttaraflið sé þetta eyðibygðaryfirbragð..." (bls. 142). Verkís flokkar svæðið á rófi afþreyingarmöguleika að mestu leyti sem "náttúrulegt – vegir" en ætti tvímælalaust að vera á fallandanum "lítt snortið – vélknúin umferð leyfð" til "víðerni" (bls. 141).

Í þessum kafla telur Landvernd að meira sé gert úr jákvæðum áhrifum en efni standa til en minna úr hinum neikvæðu. Þar sem talað er um viðhorf ferðapjónustuaðila og annarra heimamanna, bls 144, stendur: "Sumir töldu að fyrir hluta ferðamanna gæti tilkoma virkjunar jafnvel aukið áhuga á svæðinu og að fólk muni koma til þess að forvitnast og fræðast um þennan þátt svæðisins." Hins vegar kom einnig fram það sjónarmið að virkjun "...myndi breyta á óásættanlegan hátt tilteknu landslagi og náttúruþyrirbærum, t.d. að vatnsmikil Eyvindarfjarðaráin og flúðir hennar muni hverfa vegna vatnamiðlunar." (bls. 144).

Við þessa framsetningu er margt að athuga:

1. Hið meinta jákvæða er talið fyrst.
2. Ekki er tiltekið hve margir höfðu þessa jákvæðu afstöðu.
3. Jákvæð afstaða er afar veik, sbr. "fyrir hluta ferðamanna" og "jafnvel aukið áhuga".
4. Andstæðan (neikvæða afstaðan) sem talin er síðar er aftur á móti afgerandi "myndi breyta á óásættanlegan hátt..."

Í niðurstöðum flokkar Verkís þessi viðhorf frá *nokkuð jákvæðum* yfir í *nokkuð neikvæð* á þá sem vilja halda svæðinu óbreyttu. Að mati Landverndar sýnir dæmið hér að ofan að til er fólk tengt virkjunarsvæðinu sem telur þessar breytingar óásættanlegar. Viðhorf þeirra hljóta því að teljast *verulega neikvæð* og þ.a.l. er væntanlega allt viðhorfsrófið undir í mati á áhrifum ferðamennsku, þ.e. frá *nokkuð jákvæðum* yfir í *verulega neikvæð*.

Sama á við þegar aðkomumenn/ferðamenn eiga í hlut. Samkvæmt skýrslunni finna aðkomumenn þessum framkvæmdum nánast allt til foráttu en Verkís telur viðhorf þeirra hins vegar aðeins *talsvert neikvæð*.

Í heildarsamantekt skýrslunnar (bls. ii) og samanteknum niðurstöðum (bls. 145, 149 og 159) er ítrekað að áhrifin séu allt frá því að vera *nokkuð jákvæð* yfir í *talsvert neikvæð* og þá er tiltekið "fyrir þann hóp ferðamanna sem sækir eftir náttúruupplifun...". Þarna er gefið í skyn að þetta eigi aðeins við um lítinn hluta ferðamanna, sem virðist ekki rétt ef treysta má texta kaflans. Þar kemur skýrt fram að a.m.k. sumir heimamenn telja þetta óásættanlegar framkvæmdir og að því er virðist allir ferðamenn sem spurðir voru á annað borð voru mótfallnir framkvæmdunum, burtséð á hvaða afþreyingarrófi þeir voru.

Landvernd bendir á að öll sérstaða áhrifasvæðisins sem nefnd er hér að framan mun hverfa við framkvæmdirnar og telur því orka verulegs tvímælis að meta áhrifin *nokkuð jákvæð*.

Við þetta má svo bæta að það er að mati Landverndar óskhyggja að ferðamenn fari alla leið norður á Strandir til að upplifa virkjun sem þeir geta auðveldlega gert á Suðurlandi, í innan við 150 km radíus frá höfuðborginni.

### Heildarniðurstaða

Heildarniðurstaða mats Verkís á umhverfisáhrifum Hvalárvirkjunar er kynnt á bls. 148-150. Í samantektartöflum (bls. 150) kemur fram að umhverfisáhrif á samtals fjóra umhverfisþætti af tíu – þ.e. jarðmyndanir, vatnafar, vatnalíf, ásýnd lands og landslag – á framkvæmdartíma eru ýmist metin sem *talsvert neikvæð* eða *nokkuð neikvæð* (tafla 9.1, bls. 150). Umhverfisáhrif á aðeins einn þátt af tíu á framkvæmdatíma – samfélag – eru metin *nokkuð jákvæð*. Áhrif á aðra fimm þætti – þ.e. gróður, fugla, fornleifar, hljóðvist og landnotkun – eru metin óveruleg.

Það sem meira er um vert er að á rekstartíma virkjunarinnar eru áhrif á fjóra þættir af átta (50%) – þ.e. vatnafar, vatnalíf, ásýnd lands og landslag, ferðamennsku og útivist – metnir *talsvert neikvæðir*. Áhrif á tvo þætti – þ.e. samfélag, ferðamennsku og útivist – eru metin *nokkuð jákvæð*. Áhrif á hljóðvist og landnotkun á rekstartíma virkjunarinnar eru aftur á móti metin óveruleg (tafla 9.2., bls. 150).

Eins og rökstutt er hér að framan telur Landvernd að áhrifin á a.m.k. þrjá af þessum átta þáttum – þ.e. vatnafar, ásýnd lands og landslag og ferðamennsku – beri að meta sem *verulega neikvæð* og setur spurningamerki við mat Verkís um *nokkuð jákvæð* áhrif á samfélag og ferðamennsku. Heildaráhrifin eru því óásættanleg að mati Landverndar.

Af þessum ástæðum ber skilyrðislaust að hafna þesari virkjun á grunni umtalsverðra umhverfisáhrifa í skilningi laga nr 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum. Ekki er ásættanlegt

að spilla svo einstakri óspilltri náttúru og fornri atvinnusögu á þeim hæpnu forsendum sem lagt er upp með.

Orkustofnun og ýmsir virkjanaaðilar hafa ítrekað bent á að flokkun svæðis í orkunýtingarflokk þýði ekki sjálfkrafa að þar verði virkjað<sup>5</sup>, að eftir sé langt ferli umhverfismats og leyfisveitinga. Nú reynir á þessa varnagla og tækifæri til að leiðrétta mistök verkefnisstjórnar 2. áfanga og hætta við virkjunarframkvæmdir á grunni óásættanlegra umhverfisáhrifa.

---

Snorri Baldursson,  
formaður Landverndar.

---

<sup>5</sup> Sjá t.d. umsögn Orkustofnunar um tillögu verkefnisstjórnar 3. Áfanga rammaáætlunar frá ágúst 2016:  
<http://os.is/orkustofnun/frettir/nr/1798>